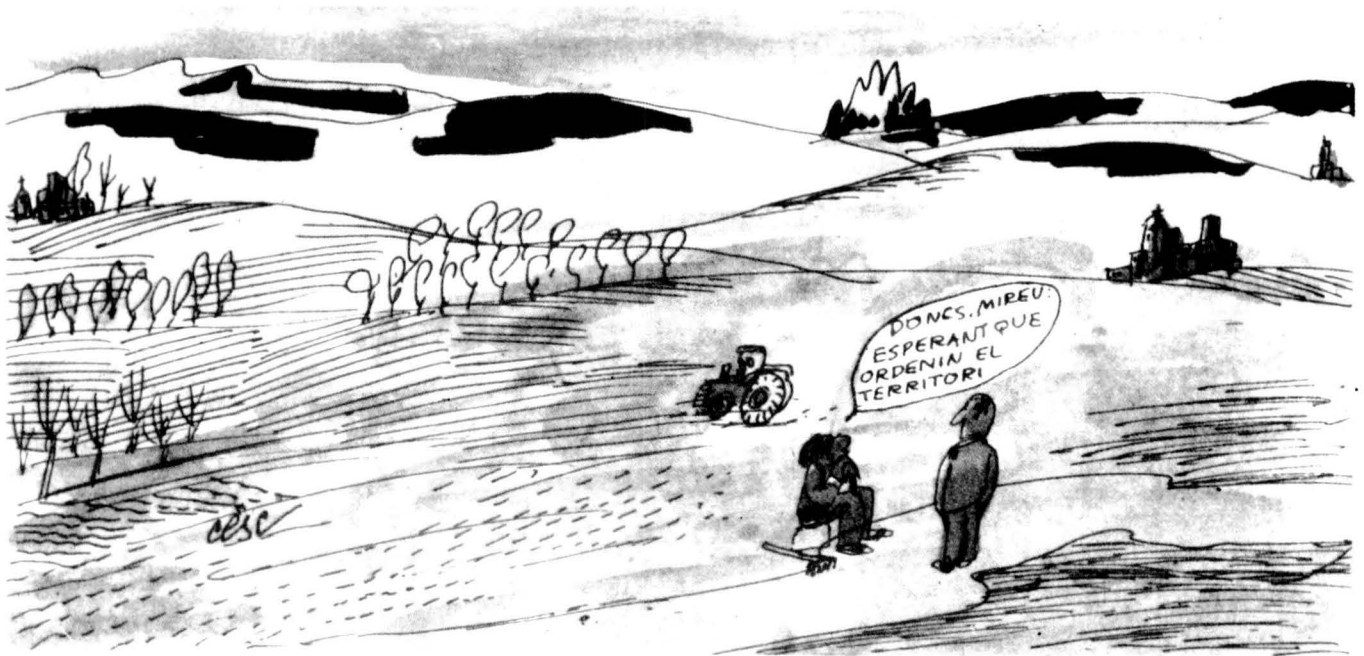

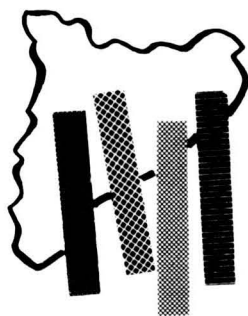
L'ORDENACIÓ TERRITORIAL

DE CATALUNYA

DIARI DE BARCELONA/CESC

Malgrat la recent aprovació de les Lleis d'Ordenació Territorial al Parlament de Catalunya, amb el restabliment de les "comarques històriques", els articles d'aquest Dossier són una contribució més a un tema que encara és, i ben segur serà, de la més permanent actualitat.

La comarca contra l'Estat

per QUIM SALA i PUJOLRÀS

Davant el poder, cada vegada més subtil i poderós de l'Estat, que tendeix a uniformitzar-ho tot, hom es pot revoltar potenciant el poder i la personalitat de la comarca, concretament accentuant els trets propis, la diferència singular de cada indret natural.

1

L'Estat és una creació artificial, la comarca sorgeix de l'entorn natural. L'Estat, per pròpia dinàmica, tendeix a esborrar les diferències.

El nostre món s'està unificant per l'acció de la Ciència i la Tècnica; les comunicacions, via satèl·lit, fan que les notícies, fets, esdeveniments, obtinguin un ressò instantani, per allunyat en l'espai que sigui el fet: un assassinat, una revolta, una vaga, un segrest, un aixecament... o descobriment, ni que sigui a Austràlia, Sud-àfrica o Amèrica del Sud, es fa més immediat que no pas un fet ocorregut en el poble veí en el segle passat.

Els mitjans de comunicació, el llenguatge, els signes tendeixen a unificar el món: l'idioma imperial és l'anglès i la informàtica (mots com "hardware", "software"...) igualment tendeix a crear un llenguatge únic. Però la Ciència i la Tècnica no només uniformitzen la

comunicació i llenguatge, sinó que *universalitzen* la comunicació i racionalitzen universalment l'*organització i relacions socials*. L'Estat Modern, creació de l'home, de la raó humana, *ha sorgit artificialment*, des del Renaixement, per racionalitzar la cada vegada més complexa vida socio-econòmica i política; s'ha imposat inexorablement.

Maquiavel (segle XV) ja indicà la necessitat d'un Estat fort, Centralitzat, amb un exèrcit propi; la "Raó" la té sempre l'Estat. Hobbes (segle XVII) és, pròpiament, el que millor teoritzà el que és o serà l'Estat Modern. L'Estat és una construcció, un artifici que han fet els homes per pacte; així és: els homes, en estat natural, es maten entre ells, són dolents i egoistes, guerra de tots contra tots; en aquesta situació, és impossible treballar, conivir, fer progressar la Ciència, la Cultura i el Comerç; però la "Raó" hi troba una sortida: fem un pacte entre tots i entreguem-deleguem el nostre poder i llibertat a un "Leviatan" (monstre), a un sol cap, a l'Estat i aquest ens garantirà la seguretat o ordre, ell farà justícia, centralitzarà decisions, administrà eficaçment..., encarnarà el "Seny Social", la Raó Objectiva com institució, la Llei General que tot ho Uniformitza...; la Raó burgesa.

Amb l'Estat Modern tenim: el sorgiment d'un *Centralisme* (con-

tra el pluricentralisme feudal de molts senyors nobles), *d'un exèrcit professional* (contra els mercenaris al servei d'un Senyor), *una Administració i Burocràcia*, o, *Racionalització* de la vida pública (els mateixos papers, edictes fórmules, proves, models...), uniformització de la moneda..., en fi, que aquest "monstre" modern va creixent i estenent els seus tentacles, el poder dels quals va esborrant totes les peculiaritats, formes de ser col·lectives, dret consuetudinari, tarannàs socials, maneres d'entendre el món social..., paulatinament, tot resta diluït davant la màquina uniformitzadora de l'Administració i la Burocràcia. L'Estat, que ha sorgit per encarrilar i potenciar la vida individual, civil, dels pobles per permetre viure lliurement i amb personalitat —segons Hegel (segle XIX) l'objectiu o fi de la història és l'Estat Racional, expressió de la Llibertat, els pobles o nacions sense Estat resten al marge de la història—; ara, amb el seu creixement, els seus tentacles han escapat del control i dels individus, de les persones, *l'Estat Homogenitza i centralitza* cada vegada més decisions i tendeix a escapar-se de la voluntat de la gent, dels grups, dels pobles... L'Estat és fred, anònim, no admet les diferenciacions, les peculiaritats; el típic funcionari o buròcrata està dins una xarxa racional que no li permet veure formes prò-

pies de ser (si fa una excepció al ciutadà, es corromp; si no la fa, passa per alt els problemes propis del ciutadà).

Per l'Administració, l'administrat és un *nombre*, la nostra declaració a Hisenda, Documents d'Identitat, a la Seguretat Social, el pensionista, el que treballa a l'empresa... no són altra cosa que *nombres*; igualment els indrets, pobles, viles, ciutats amb llurs necessitats... entren dins la fredor *quantitativa dels números* i estadístiques; les Lleis, Normes, Còdigs... dictats per l'Estat cerquen només la *Generalització*, no poden amb l'excepció i la diferència, altrament vulnerarien la norma, objectiva i racional.

En fi, l'Estat Modern homogenitza per la seva pròpia dinàmica i necessàriament el porta a *esborrar les diferenciacions*, els matisos, les peculiaritats vitals de cada persona, poble, *contrada, comarca...*, i, per damunt de tot, el Poder només escolta les seves pròpies "raons", la principal de les quals, des de Maquiavel, és la de mantenir el Poder sense reparar en mitjans.

2

El Poder de l'Estat pot ser controlat de diferents maneres, la més humana, però, es l'extensió d'una democràcia radical.

Ben cert que les formes de controlar els abusos del Poder poden ser moltes; Montesquieu elaborà la famosa "divisió de poders" (per evitar que es concentrés en un sol punt); Rousseau digué que el Poder no es pot delegar mai de les nostres mans i que no hi ha altra forma de controlar-lo que per medi del "Contracte Social" fet lliurement entre tots, per això la Sobirania (el Poder) ha d'estar en el cos social, en el Poble, la Nació.

No hi ha dubte que la millor forma de controlar el Poder és el procediment *radicalment democràtic*, intervenció constant, seguida, participativa del Poble. Els grecs, primer poble que elaborà uns procediments democràtics idearen la forma de sorteig per als càrrecs, el

ARXIU

Els estudis del sociòleg i filòsof Max Weber sobre la Raó instrumental i la paulatina burocratització de la societat van marcar època.

temps dels quals no podia durar més d'un any, per evitar l'acaparament abusiu, per alguns, del "kratos" (Poder).

Tot i així, els mecanismes democràtics de les Societats-Estats modernes no poden evitar el creixement dels *tentacles* ni la influència que el Poder i les Institucions de l'Estat exerceixen: l'Estat controla, "sap", "coneix" qui som, tenim un document d'identitat, estem fixats per Hisenda, en l'exèrcit, en la Seguretat Social... i és que l'Estat, perquè funcioni, *no pot fer-ho d'altra manera*, una Administració, si vol ser eficaç, ens ha de *fitxar bé* a fi que la Sanitat, Hisenda, Educació, funcionin (imagineu-vos quan no funciona!), i no pot idear altres procediments eficaços que els *Tècnics, científics, racionals, comuns i generals*; centralitzats, homogeneïtzats, sense diferenciar ni entrar en els casos propis, personals, peculiars de cada un; només la gene-

ralització que esborra els colors propis. Diem que funcioni en el sentit "tècnic", d'una màquina que es valora pel rendiment; no oblidem, de bell nou, que l'Estat Modern sorgeix artificialment, com un aparell mecànic, perquè funcioni.

L'Estat Modern és expressió de la Raó Moderna, la raó Tècnica, instrumental, freda, que no valora, és *neutral*, distanciada dels *sentiments personals*, de les creences i valors propis (aquests resten en la vida privada, subjectiva). L'Estat, fred, no pot comprendre el mestre d'escola que és acceptat en un poble o barri, o la humanitat d'un metge de poble, o les motivacions antisocials del marginat, l'Estat només entén la *Norma General Racional*: el sistema de trasllats de funcionaris, la llei general que s'aplica al "criminal" o l'impost inexorable que l'aturat o pensionista han de pagar. Però l'Estat, en aquest sentit —i és el punt que vull

remarcar— i per la seva pròpia dinàmica general de màquina sense ànima, *centralista, uniformitzadora*, tampoc no pot veure, no ja les peculiaritats individuo-personals, sinó les dels grups ètnics, pobles, comunitats nacionals que no han tingut o pogut crear el seu propi Estat; l'Estat, *mecànic, artificial*, difícilment pot entendre un grup ètnic com els indis, o els gitanos, o una llengua que no sigui l'oficial, o un sentiment d'independència nacional (i això no ja l'Estat Feixista - Estalinista, perversions de l'Estat, sinó dels democràtics); però encara més, diem que l'Estat és el resultat d'una construcció artificial, no natural (que seria la Nació), i, pel seu propi moviment de màquina que funciona, els seus procediments, formes d'operar, etc., esdevenen universals, generalitzadors; arreu d'Europa, E.E.UU., Japó hi veiem unes formes semblants, una moneda capdavantera, un Centre de Poder, i en l'economia consumística fomentada per aquest Estat, *les mateixes begudes, els mateixos entrepans, la mateixa forma de divertir-se (discoteques, pubs...), les mateixes modes en el vestir, pentinar-se... i el que fa la Carolina de Mònaco* és motiu de "xafardia" arreu. En fi, que desapareixen les formes, estil, característi-

ques de viure de cada indret, llogarret, població o —diguem-ho clar— *comarca*.

3

El valor de la comarca rau en el fet de ser el punt on la relació home-entorn natural és més immediata, alhora que, cada una d'elles té les seves pròpies peculiaritats geogràfico-humanes.

Què és la comarca? No em pertany a mi fer definicions (altres autors d'aquest Dossier ho faran millor); però és el punt on volia arribar després d'aquesta llarga marrada per l'Estat. La comarca, és el lloc on no tan sols vivim, sinó que, com a lloc natural, propi, que té un passat, una història, una tradició, *ens marca* i, alhora, nosaltres hem afaïçonat l'espai natural; la comarca, paratge, contrada, és el punt on és més directa la relació amb la nostra *mare naturalesa*; la comarca té un clima propi, unes muntanyes, uns rius, boscos, pradells, pujols i turons, camins, arbres, colors, i sobretot, una terra pròpia, singular... La comarca —si parléssim en lleguatge ecològic— seria una *creació natural*, oposada

a l'artificiositat de l'Estat.

I aquest és l'aspecte que ara vull accentuar: com indret natural, geogràfic *condiciona (no determina)* les formes de vida humana, no és igual l'home de la mar que el de la muntanya, com tampoc el que viu en la planura o en la boscúria, el que viu en una comarca de clima fred o calent, de boira o de cel clar, de sol o de pluja... I aquests indrets tenen totes les seves diferències, singularitats, geografia pròpia que deixa les seves marques en a gent que hi viu, alhora, aquesta gent, es van forjant un tarannà propi resultat del contacte secular, una manera de captenir-se, una personalitat, quelcom que, si aprofundim, ens pot fer descobrir qui és del Berguedà, del Bages, d'Osona, de l'Empordà o del Vallès, per citar només alguns indrets de casa nostra i, a nivell d'Espanya, de las Hurdes, de la Rioja o de la Maragateria. I és per aquí on trobem, si no tanquem els ulls, una immensa riquesa, un pou profundíssim *d'estils de viure*, de personalitats, costums, fins i tot formes i girs, expressions i construccions lingüístiques pròpies, fonètiques característiques d'aquella comarca o contrada.

Tota aquesta riquesa, amb les seves formes de viure la quotidianitat, de relacionar-se, comunicar-se, conèixer-se, viure, i entendre la família, menjar, beure... en fi, aquest camp tan ric per a l'*Antropologia* i mina d'or per als *antropòlegs i etnòlegs*, és quelcom, diem, que difícilment pot ser copsat per la mirada gèlida de la màquina trepitjadora, *homogenitzadora de l'Estat*.

4

Només potenciant la singularitat de cada comarca hom pot oposar-se al poder trepitjador de l'Estat, només esperonant l'heterogeneïtat diferenciadora poden deturar-se els tentacles de l'Estat.

Per això cal envigorir, potenciar la riquesa socio-vital (per suposat, *econòmica*) de la comarca. Contra-

ARXIU

L'entorn natural és el punt més immediat que l'home "humanitza", deixant-hi la seva petjada singular en una mútua interacció home-naturalesa-comunitat.

posada a l'Estat despersonalitzat, centralista i acaparador de poder, cal accentuar, avui més que mai, les pròpies peculiaritats de la comarca que li fan tenir un estil de viure i veure el món totalment propis, diferenciadors, davant un Estat que uniformitza i una economia de consum que esborra els plats propis, els menjars de cada llogarret o un consum cultural de cançons i modes que ofeguen el folklore tan ric de cada contrada; cal — repetim— enfortir la comarca com a punt essencial tant per *descentralitzar i repartir el poder* com per estar més a prop de *l'empenta vital*, de viure, de les pròpies necessitats i urgències de cada poble, i, sobretot, deturar aquesta uniformització socio-cultural que als Estats, per mitjà dels mitjans de comunicació (TV, premsa, ràdio...) van fent.

D'aquí la necessitat de poenenciar, contra la TV. estatal, *les televisions comarcals o locals*, contra la premsa oficial, *la premsa local-comarcal*, contra la ràdio de les grans cadenes, *ràdios locals*, i així succesivament. Ens cal, per això, conèixer bé la nostra comarca, *la seva història*, el seu passat, tradició, les arrels d'on venim, salvar aquell pont romànic o esglesiola que s'enderroca o aquell escut tapat per l'erosió del temps; puix aquell pont, esglesiola o aquell escut representen la nostra infància, el nostre punt de diferenciació; poc valor tindrà un pont modern (tots són molts iguals) si s'han perdut els lligams amb el pont romà que igualment responia a una necessitat vital, econòmica i social com ara.

Mirem un país que no tingui història ni passat (EE.UU. Canadà, Austràlia...): cerquen adelerats uns esglesiola romànica, fins i tot un escut o una pedra; davant l'empenta i embranzida trepitjadora de l'Estat que tot ho iguala i uniformitza no tenen res personal i singular per oposar-hi.

Nosaltres, el que tenim més a mà per controlar aquests *tentacles* cecs, distanciat, anònims de l'Estat és el valor de la pròpia comarca on vivim. L'Estat és una estruc-

tura artificial —ho repetim— un esquelet molt semblant arreu dels països civilitzats i moderns, la seva forma (parlo sempre de la democràcia com a valor suprem), com l'esquelet de tanta varietat de races i homes, és molt igual; el que cal ara és *emplenar-ho de continguts*, de materialitzacions, riqueses vitals, peculiaritats socials, culturals... Amb el fi que, aquesta despersonalització i anonimament de l'Estat s'ompli amb varietat de matisos, singularitats, maneres de viure, en fi, *salvar la gran i immensa riquesa vital i cultural capaç* d'emergir dins el si de la societat; esperonar la *diferenciació*, l'heterogeneïtat, el propi tret personal, només així es pot evitar que aquest monstre més voraç cada vegada, l'Estat Modern, ens devori i ens despersonalitzi; només així, potenciant les pròpies peculiaritats vitals, oposades a l'Estat, la qualitat de vida socio-personal pot créixer i mirar el futur.

5

La comarca no es pot tancar en ella mateixa, ans ha de saber obrir-se als valors, art, cultura i ciència universals; cauria en una anèmia vital que la fossilitzaria i perdria el tren dels temps moderns.

Tanmateix, també cal dir-ho, un perill pot assetjar-nos quan el sentiment de comarca perd els seus lligams amb *la Totalitat Social*, amb els *Temps Històrics actuals*: el *tancament vital*, social, cultural, en creure's el centre, l'únic punt de mira, la perspectiva privilegiada, en malgastar l'energia enfrontant-se amb els veïns, amb altres indrets en lloc d'assimilar d'una forma personal els corrents vitals i culturals actuals de *Catalunya*, Espanya i, principalment, *d'Europa*, ja que, si un valor, a part de l'esmentat, també té la potenciació de la personalitat comarcal, és que constitueix el punt de recolçament en una terra i en un espai, per aixecar el cap, *el Pensament*, i empalmar més i mi-

llor amb la *Cultura*, els Valors i les Creacions Universals.

Tancar-se en la pròpia comarca és caure en una anèmia, perdre el fil del nostre temps, romandre en una "reserva" arqueològica, purament folklòrica. Precisament la comarca que només pensa en els seus límits i es contempla sempre el propi melic, no està oposada a l'Estat, *no té força, no aporta res, no sap interpretar la Cultura, l'Art, la Ciència, d'una forma personal*. De l'art de Dalí, ningú no en pot negar els seus lligams amb l'Empordà, però a la vegada, es dibuixa millor la seva universalitat i obertura; de l'obra d'Espriu, ningú no en pot negar la seva relació amb "Sinerà", Arenys de Mar, però alhora, això potencia encara més la seva universalitat.

Si les creacions de l'Estat i del Consumisme pur tendeixen a esborrar tota diferència, a tocar la mateixa música, el mateix disc arreu del món, a fer els mateixos anuncis, a elaborar idèntics models de vestir, pentinar, fer l'amor, relacionar-se., hom pot oposar-hi estils propis, peculiars, genuïns des de la pròpia comarca, indret o país, *bo i potenciant la cultura rebuda per la tradició*, la creada amb contacte més immediat amb la naturalesa; és aquesta una cultura no alienada, no imposada des dels poders aliens, estrangers, de les multinacionals, sinó *creada personalment en el nostre propi país*, original, autòctona i no comparable amb la uniformitat consumística de la moda.

Cert, hem comparat l'Estat Modern amb una màquina eficient, però, com tota màquina, ella sola no pot crear-se una finalitat, un sentit, només *l'home li por donar un sentit*, una significació, un *perquè*; si el sentit se li dona des de dalt, pel Poder mateix, l'Estat ens trepitjarà, ens buidarà i reduirà a *xifres quantitatives*; però si el sentit, el fi li donem nosaltres *ja des del nostre propi indret immediat*, el funcionament no serà cec, no trepitjarà, car el podem frenar, canviar de direcció, girar si convé, accelerar quan calgui, aparcar si és convenient durant un temps.

¿No serà temps, ara, de començar a reduir, com a mínim, la velocitat de creixença, de domini *indiscriminat de l'Estat*? ¿O de donar noves significacions i sentit al *desenrotllament tecnològic* des del nostre propi *lloc natural* per no descentrar-nos i alienar-nos?

6

La comarca, el que fem d'ella i com hi vivim, ens és una categoria, un filtre per obrir-nos i empalmar amb la marxa històrica i corrents del nostre temps; des d'ella podem evitar caure en la gàbia de ferro de l'actual civilització tècnica i trencar amb l'empenta homogeneïtzadora de l'administració estatal.

Ens cal estudiar més clar això de donar noves significacions.

Max Weber (famos sociòleg de començaments de segle) deia que el poder de l'Aparell Administratiu (base de l'Estat Modern) estava abocat a una racionalització i burocratització que cada vegada tindria més tenallada la societat moderna —*sigui la Capitalista o la Socialista*—, la màquina de l'Estat, burocràtica, cada vegada esdevin-

drà més poderosa i autònoma, el funcionariat augmentarà el seu poder, més funcions i especialitzacions. L'Estat cada vegada voldrà i necessitarà racionalitzar més: més mecanismes de control en Hisenda, Exèrcit, Economia, Sanitat, Legislació..., necessita reglamentar més eficientment, codificar millor..., tot dins un legalisme formal en el qual *la funció està per damunt de l'individu*.

La nostra societat (ja europea), augmenta la seva complexitat, més sectors, activitats, serveis, especialitzacions; noves tecnologies envaeixen i automatitzen les esferes vitals; programacions, planificacions... l'inexorable racionalització, com una teranyina, va atrapant despietadament l'home.

Amb el creixement de la tecnificació en tots els camps vitals, principalment els estatals, l'home actual té el perill de caure dins el que Max Weber anomenava "*Gàbia de ferro*", de la qual hom molt difícilment pot escapar-se. Té molta més importància un títol acadèmic que la qualitat humana d'una feina, més important la instància formal que una reclamació real, en fi, es valora més el paper (instància, imprès, full, reglamentació formal) que no pas l'individu real i les seves necessitats vitals, més impor-

tant un segell, un nombre o una signatura que no pas la persona viva.

I això, com a procés, és *imparable, impossible d'eliminar, màxim simplificar*, la seva marxa no es detura. Hi estem atrapats cada vegada més.

Encara més, ens aliena, ens atrofia la nostra sensibilitat, la gàbia es converteix en una *presó agradable*: cotxes per a tothom, tanmateix, els accidents i les caravanes eternes ens sotgen els caps de setmana. Televisió per a tothom, però crea *addicció*, no sabem *quan ni quin* botó hem de pitjar alhora que la nostra capacitat crítica minva i s'atrofia. Lectura, bons llibres i enciclopèdies per a tothom, però mai com ara la "premsa del cor" havia arribat en aquests tiratges ni la gent tan pendents dels amants de Julio Iglesias o Carolina de Mònaco.

Tot es buida de sentit per la facilitat que dóna la Tècnica, per la seva expansió i extensió que esborra diferències. La personalitat, davant aquesta embranzida, pot quedar *deformada o conformada* per la fredor de l'aparell mecànic, la gàbia se li pot fer més agradable, perdre voluntàriament la llibertat, *sentir addicció per la presó*.

¿Com es pot sortir d'aquest tenallament que esborra la personalitat? En la vida cada vegada més còmoda i estandaritzada, la relació Home-Naturalesa va canviant i desapareix com a relació directa: tot són botons, cotxes, aparells i marques multinacionals, monstres artificials que funcionen per ells mateixos i arreu, en tots els països o indrets funcionen igual, la mateixa energia, les mateixes marques de cotxes, de rentadores, vídeos, cassettes, ordinadors...no hi ha diferenciacions, les peces de recanvi són mundials.

Certament, l'home *se'n pot beneficiar si sap controlar la màquina*. Tanmateix, no és aquest el cas, com bé sabem; en lloc de desenvolupar la humanitat interior de l'home aquest hi resta *enganxat* com la mosca a la teranyina, no sap usar de la seva llibertat i *s'entrega a la màquina*: cotxes millors per viatjar i més facilitats, però no sap

L'homogenització paulatina fa que la singularitat dels homes i comunitats caigui en una gàbia de ferro.

valorar un paisatge ni les contruccions artístiques del passat històric, visita construccions romàniques o esglésies gòtiques, o renaixentistes dins un ramat de turistes consumidors, sense penetració, sense diàleg, només fa relliscar superficialment la mirada i no passa de la imatge que li han venut. Vol assolir l'europeïtat, però s'hi estavella, tot és vernís, *pose*, artificialitat, aparença, imatge de "marketing"; una cultura de consum, una pura imposició de la velocitat tècnica, del plaer programat.

Aquesta supra-estructura tècnica, aquesta crosta artificial ens amotlla a les seves exigències, ens imposa una cultura tecnificada, amb un llenguatge universal, així, les calculadores i ordinadors ja són uns instruments corrents (aviat serà necessari saber i conèixer el llenguatge de la informàtica). Hi ha tota una estandarització i universalització imparabile d'aquesta tècnica davant la qual tots els tics propis, gestos, mirades resten igualats. I això s'entén a totes les esferes de la vida.

Un dels camins o mitjans per evitar aquest atrapament empresonador i aquesta estandarització, consisteix a *saber donar uns significats, sentits i continguts* als avantatges que ofereix el vessant positivista de la Ciència i la Tècnica, ella construeix la gàbia de ferro tenalladora, però és responsabilitat nostra saber entrar i sortir quan vulguem lliurement. Com?

Assumir el nostre món actual des del nostre lloc, espai natural més immediat, filtrar-lo a través de la peculiaritat i singularitat del punt que més ens lliga amb la Naturalesa i la Història: *la comarca, poble, regió o nació...*, i, sobretot, de les pròpies formes de vida, intransferibles, úniques, que hem anat qual·lant en els nostres indrets i entorns vitals (viure una festa, una tradició, un costum, una parla, un paisatge...).

Maneres genuïnes de viure que no poden caure en la fredor de la burocratització o en les mans tècnico-administratives del formalisme de l'Estat, ni definir-se en els motlles dels papers-instàncies.

Heus aquest el punt que vull subratllar per mantenir i accentuar la pròpia personalitat: *potenciar la creativitat de l'anomenada "societat civil"* de de la pròpia comarca, puntal ferm per enllaçar degudament amb el Món Racional Modern (Postmodern?), i així aprofitar els seus avantatges com és el poder entrar i sortir lliurement de la gàbia.

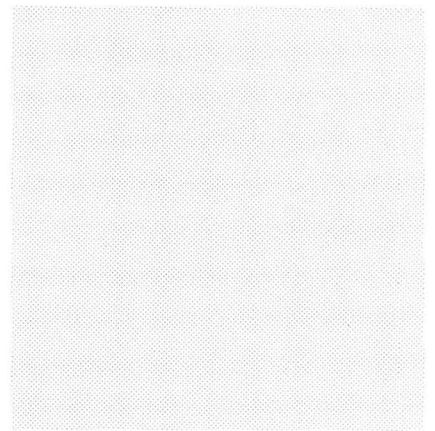
Només des d'aquests *indrets immediats, naturals*, per la relació més directa que hi tenim, *l'expansió de la Tècnica pot ser aprofitada i nosaltres donar-hi uns valors*, sentits enriquidors a la buidor de l'esperit tecnificador. La creació i *potenciació* de les pròpies esferes vitals immediates: *poble, comarca, comunitat, nació...* poden evitar que l'extensió de la tècnica resti buida i sigui imposada des de fora, evitar que vagi homegeneïtzant.

Només podem empalmar amb els *valors universals de la Cultura i la Ciència del nostre propi claustr social més immediat*, no des de les boires fictícies cosmopolites mal enteses, sinó en una terra ferma, de baix a dalt o de dintre a fora; mai de dalt (l'Estat, Burocràcia, Administració...) a baix, o de fora (la Moda Mundial, la llengua Universal, la beguda estandaritzada...)

a dintre (la nostra genuïna forma de ser, la nostra pròpia personalitat local, el nostre accent...).

La clau per la nostra llibertat, per entrar i sortir lliurement de la gàbia —i acabo— rau en aquest aspecte (entre altres, és clar); altrament, com he volgut demostrar, cada vegada romandrem més empresonats dins d'ella malgrat sigui *daurada* per la comoditat, el "confort", la facilitat i rapidesa de la Tècnica, o pels braços protectors paternals de l'Estat Providència.

Quim Sala i Pujolràs, Doctor en Filosofia i Catedràtic de Filosofia de l'I.B. "Guillem de Berguedà" de Berga.

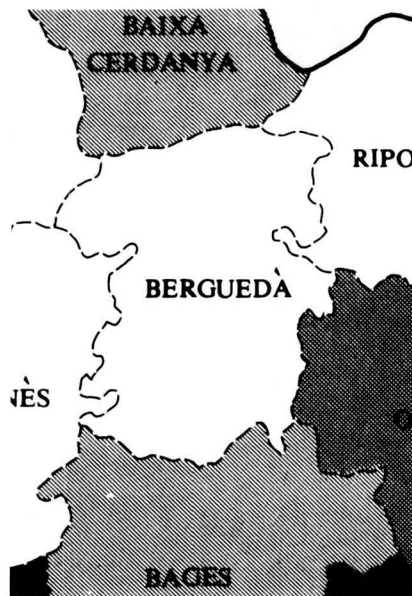
Consideracions sobre una visió territorial nova

per LLUÍS CASASSAS i SIMÓ

Ara que sembla que tot ja està dit sobre l'organització territorial de Catalunya i que ja s'han ensenyat les darreres cartes, m'agradaria que comentat alguns aspectes de la divisió territorial de Catalunya des de les terres de Berga permetés una meditació tranquil·la i reposada. M'agradaria pensar que una qüestió com aquesta també es pot esguardar amb l'apassionada serenitat que sempre hauria de presidir les nostres cogitacions. Per això, intencionadament, encapçalo aquestes ratlles amb el mot "visió" que té altres connotacions, avui potser menys compromeses que les que es podria suposar que amagaria el voler parlar de la divisió territorial.

El primer que se m'acut és que després de tant paraulejar i de tanta lletra escrita com ha aparegut aquests darrers temps referents als temes territorials, ben poques vegades —quantas, si us plau!— ens han il·lustrat sobre el contingut del concepte comarca.

¿Les comarques només són extensions del territori on es donen relacions de veïnatge entre els pobles que la constitueixen? ¿Les comarques són àrees més o menys imprecises que s'acomoden a accidents geogràfics? ¿Les comarques són territoris que corresponen amb exactitud més o menys gran a

Quin és el contingut del concepte comarca?

demarcacions històriques antigues? ¿Les comarques són unitats territorials de contingut administratiu i per tant de contorns arbitraris? ¿Les comarques són resultat d'una permanent imposició de la natura, realitats i fets naturals dels quals es deriven els seus límits immutables, o bé són matisacions dins d'un conjunt regional, del que derivaria la vaguetat dels seus termenals? ¿Les comarques són fenòmens físics, invariables o són afaiçonades pels homes i, com a conseqüència, són fets variables i contingents?

No deixa d'ésser curiós que quan es tracta d'articular el territori de Catalunya en una divisió de tipus comarcal, s'hagi omès l'esforç de tipus conceptual, com si es poguessin resoldre separatament les qüestions de definir els continents i determinar-ne els continguts.

De totes maneres, del debat mantingut darrerament, tot i les seves mancances, potser hom en pot treure dues conclusions interessants que semblen acceptades amb major o amb menor explicitació per tothom: La comarca i el municipi han d'ésser considerats com els nivells bàsics de l'organització territorial i administrativa de Catalunya (la comarca, com a únic ens intermedi entre els municipis i la Generalitat) i el reconeixement del principi d'autonomia de les entitats municipals, enteses com a "les que permeten fer efectiva en major grau la participació dels ciutadans en l'adopció dels acords que els afecten més directament."

El sembla, també, que del debat mantingut darrerament, potser precisament a causa de les seves mancances, hom en pot deduir el concepte d'absoluta vaguetat existent arreu en referència als límits comarcals sempre que no es redueixin, les opcions, a la repetició mimètica de les comarques mítiques del 1936, que foren fruit i re-

sultat d'un compromís polític.

El debat, generalment, tampoc no s'ha volgut plantejar en el marc polític, en el marc d'una discussió sobre opcions ideològiques polítiques i s'ha volgut incloure en un horitzó estret de conveniències polítiques.

Deia l'Antoni Montserrat que:

"El debat sobre la divisió territorial està travessat per una triple contradicció:

- 1) Entre la concepció conservadora comarcalista i l'ús capitalista del territori.
- 2) Entre la voluntat nacional de l'esquerra tradicional i el fet que la seva força social estigui concentrada en determinats punts del territori.
- 3) Entre la lògica espacial del poder constituït i la redefinició de funcions que aconsella el criteri d'eficàcia de l'Administració Pública.

Només una causa fonamental d'una naturalesa contradictòria i interna, pot explicar l'immobilisme pràctic en la redefinició de la divisió territorial, quan aquesta era un objectiu general de totes les forces polítiques catalanes en els primers anys de la transició."

L'oblit de l'aspecte teòric, l'abandó de la "*redefinició de la divisió territorial*"; que assenyala Antoni Montserrat, i "*l'immobilisme pràctic*" eixorc i infructífer, només podia dur a una solució confusa i contradictòria incapaç de resoldre els problemes plantejats, els interrogants i les qüestions que s'obren de nou en aquest camp.

Voldria creure que redistribuir territorialment l'administració catalana no és interpretat per ningú com la forma de perpetuar-hi controls i d'encotillar la societat catalana a fi i a efecte de vigilar-ne millor els vaivens, sinó que es considera com la manera millor d'obtenir una administració més eficaç i més arrelada. No s'hauria de poder pensar que a la pretensió d'unes unitats territorials vives, adaptables als canvis que es van esdevenint, percebudes i sentides pels ciutadans es prefereix la continuïtat, l'aferissada defensa d'una rutina intel·lectual, del conformisme, encara que aquesta darrera tendència es pretengui presentar com una fidelitat a figures històriques passades.

No es pot pensar que les solucions antigues són aplicables mecànicament sense retocs fonamentals, perquè "l'espai rep, a cada moment, la seva significació concreta per a un grup determinat, a partir dels actes de producció territorial del propi grup".

Només seria possible aquesta translació mecànica, doncs, si s'admetés la identitat dels grups socials i de les condicions objectives del seu desenvolupament territorial en dos moments diferents de la vida col·lectiva. I sembla que voler pretendre que aquesta identitat es repeteix a Catalunya després de transcorregut més de mig segle —i aquest darrer "més-de-mig-segle"— és almenys, quelcom sorprenent i discutible.

A més —i aquesta asseveració, que és vàlida per a tothom ho és concretament pels geògrafs— contra una actitud fomentada en un empirisme conformista, que porta, tal com s'ha pogut constatar, a l'abdicació de la reflexió i contra la pretesa busca de l'eficàcia tecnocràtica, que, sola, duu a la legitimació i a la consolidació de les estructures existents, s'ha d'admetre, com a intel·lectuals, la responsabilitat d'intentar resultats pràctics a partir de la reflexió i del diagnòstic efectuat, la responsabilitat d'esdevenir, per dir-ho d'una manera emfàtica, arquitectes de la utopia perquè, al cap i a la fi, només són les utopies les que acaben tenint la raó, acaben fent avançar el pensament, acaben contribuint a la millora de la qualitat de vida i del desenvolupament moral dels ciutadans.

Com que sempre s'ha pogut comprovar que l'error empirista, el que ha portat a més disbarats, ha consistit en actuar sense tenir alguna teoria preexistent, hom ha d'analitzar la situació actual tenint en compte dues vessants ja que, en apariència, tal com he afirmat abans, el debat teòric no ha estat gens rellevant: veure si realment s'han comès errors en l'anàlisi territorial i en l'avaluació dels resultats; veure si realment no hi ha hagut, subjacent o explícita, alguna teoria que hagi endegat els resul-

tats obtinguts cap a les formulacions que coneixem. I, finalment, un cop vistes les dues vessants i analitzades i un cop emès el diagnòstic, veure si hi ha alguna altra fórmula, algun altre camí, alguna altra alternativa possibles, malgrat que siguin una alternativa, un camí o una fórmula que hom pugui acusar d'utòpics.

Però, com que no és possible de comprendre la realitat sense comprovar, a cada moment, el pes que hi tenen les herències històriques, potser serà convenient donar una ullada als precedents immediats que no convé oblidar.

Dels precedents històrics

Malgrat que la Ponència de la Generalitat republicana va assegurar que per garantir la seva independència no tindria en compte els treballs efectuats anteriorment, en la pròpia marxa de les seves tasques pesaren fortament tres condicionants que influïren decisivament en l'elaboració dels resultats:

a) El debat comarcalista que des de Pere Gil (el 1600) havia estat tan viu a Catalunya, i que havia donat figures tan notables com Andreu Bosch, Onofre Manescal, Esteve Corbera i Josep Aparici, tots ells entre els precedents anteriors a 1714; Cebrià Costa, Aulèstia i Pijoan, Flos i Calcat, Esteve Sunyol, Ildefons Cerdà, Font i Sagué, Carerras i Candi, Cèsar August Torres..., entre els anteriors a l'eclosió a Catalunya de l'escola possibilista geogràfica francesa, llista on caldria afegir les formulacions del Congrés del Partit Federal i els escrits de Pi i Margall, Valentí Almirall, Vallès i Ribot, Pere Corominas..., i les Bases de Manresa, amb les aportacions posteriors de Ventosa, Torres i Bages, Francesc Cambó, Prat de la Riba; i ja en el segle XX, les contribucions de l'Assemblea Constituent del Separatisme Català a L'Havana i els treballs de Pere Blasi, Miquel Santaló, Rovira i Virgila, Felip Solé, Jaume Bofill, Glanadell, Josep Iglésies, Pau Vila..., alguns d'ells membres de la Ponència.

al govern i a l'administració del país. Convenia que el pla s'ajustés tant com fos possible a les comarques naturals, històriques o econòmiques sense anar, però, a una precisió comarcal ja que aquesta hauria estat una tasca científica de llarga preparació més pròpia d'una acadèmia i que bé podria resultar sense utilitat pràctica." (Pau VILA, *La Divisió Territorial de Catalunya*, 1937).

"La divisió proposada per la Ponència, bé que recolzada en la xarxa comarcal, tenia una finalitat purament administrativa, i per tant tenia com a objectiu l'obtenir unes unitats territorials que reunissin les condicions següents: a) una magnitud i un nombre d'habitants adequats a la funció que havien d'acomplir; b) existència d'un centre comarcal capaç de realitzar la funció de capitalitat; i c) facilitat de comunicacions amb el cap comarcal. Per tant, no té res de particular que la divisió territorial proposada no s'adaptés estrictament en alguns casos a la divisió geogràfica estricta (...). La comarca, com qualsevol altra divisió regional, és abans que tot un fet social, una creació humana, dinàmica i variable en el temps, no una creació immutable de la naturalesa". (Lluís SOLÉ i SABARIS, *Problemes de la futura divisió territorial dels Països Catalans*, 1976).

Per tant, la defensa de la proposta actual recolzant-la en la divisió del trenta-sis no és acceptable i hom pot arribar a pensar que si es diu és que es poden amagar altres raons. Cal revenir a Vila, quan va afirmar que havien fet la divisió:

"Amb el ferm convenciment que noves realitats en l'esdevenidor no deixaran d'imposar delimitacions més ajustades a les necessitats que es presentin. Volem dir amb això que cap divisió que es faci serà immutable".

I ho va dir ell, que amb el seu exemple demostrà que cap estructura primitiva ha de seguir limitant el significat i les possibilitats d'elaboracions posteriors. Per tant, s'ha de fugir de l'immobilisme intel·lectual i s'ha d'acceptar el risc i la responsabilitat d'emetre concepcions noves i de promoure'n la seva difusió. És fàcil abandonar-se a la rutina i a l'acceptació de veritats d'altri. Molt sovint, es llegeix a *l'Être et le Néant*:

"Tenim inclinació a pensar en motius afectius i racionals com si fossin constants, donats al món i trobats, provinents de Déu, de la naturalesa huma-

na o de la societat. (...)Aquest seria un món mort, el món del passat. La vida i la llibertat signifiquen separació de tot el que és i ha estat, una projecció vers el que és nou, i és aquesta projecció perpètua el que constitueix els motius i els fins, perquè aquests mai no són donats. La presència humana en el món no és una forma de ser, sinó una forma de fer, d'elegir de fer-se."

L'anàlisi de la realitat actual

No és l'objectiu d'aquest article l'endinsar-se en una anàlisi detallada i històrica de l'evolució del terme "comarca" i de l'elaboració de tots els projectes de la divisió comarcal que hi ha hagut:

"És sabut que cada mode de producció organitza l'espai segons una modalitat pròpia i que, per això, voler dividir la totalitat del territori nacional segons criteris 'objectius i indiscutibles' que no tinguin en compten la relativitat del concepte no condueix enlloc, perquè el canvi de les funcions i de l'organització social i econòmica provoca que els límits històrics reals de cada unitat territorial hagin anat canviant sempre. Els ens territorials han aparegut, històricament, com a llocs on poder realitzar un cert nombre d'activitats, entre les quals sobresurten les administratives que són, per definició, variables i contingents, segons el model de societat de cada moment donat i segons les conveniències dels grups dominants de la societat. A més, és obvi que l'antiga noció de comarca i el contingut que se li vulgui atorgar, no puguin ésser els mateixos que ara perquè el canvi en el sentit de l'economia va essent vertiginós. Ja no es tracta de saber delimitar més o menys ajustadament l'extensió de cada ens comarcal. Ara, del que es tracta és de saber si la mateixa noció antiga de comarca pot resistir les formes presents de la funció econòmica, els resultats de la revolució dels transports i de les comunicacions a distància i de la informàtica, el canvi d'orientació de l'estalvi, del crèdit, de les inversions... Ara, cal saber si les relacions humanes entre els ciutadans de Catalunya precisen del marc tradicional de la comarca per desenvolupar-se i per embeure's de sentit." (Casassas, 1986).

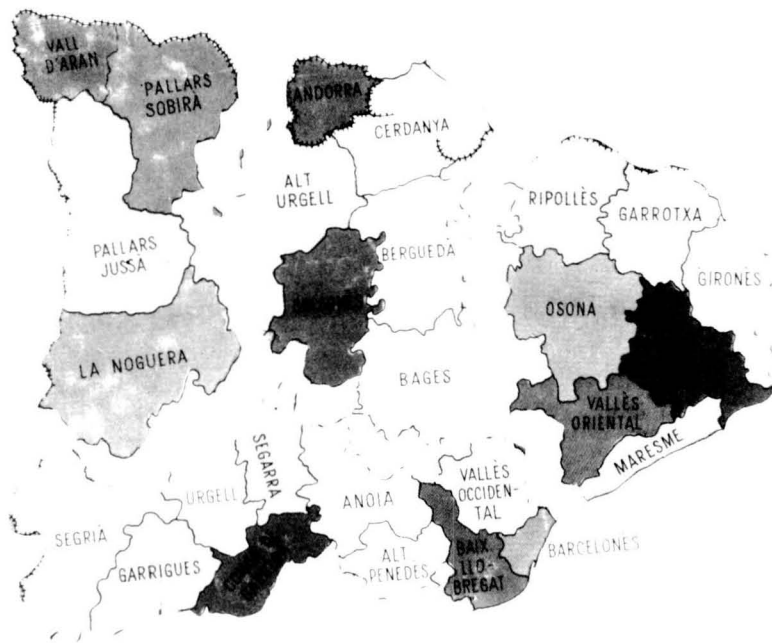
Ara, doncs, val la pena preguntar-se per a quina administració han de servir les comarques i es pot afirmar, sense perill d'errar, que si les comarques proposades han de servir per a l'exercici del poder

central de la Generalitat (tal com era el criteri sustentat el 1932 per la Ponència), són demarcacions massa petites, excessives en nombre i inoperants.

Els serveis i competències infraestructurals, que són les reservades a la Generalitat i les úniques que hauria de conservar, necessiten adaptar-se a una certa escala tecnològica que en el context català actual (32.000 km.² i prop de sis milions d'habitants) necessiten una xifra d'entre 150.000 i 200.000 ciutadans. Això vol dir que, fora de l'aglomeració metropolitana de Barcelona són necessàries quatre entitats per al compliment de les funcions reservades a la Generalitat. I el mateix resultat s'obté si s'intenta localitzar les unitats territorials on es produeixen els problemes de gestió o d'exercici de les funcions els límits de les quals superen els de les agrupacions de municipis o de les comunitats de serveis que, com ara es dirà, constitueixen l'actual xarxa territorial de Catalunya.

És clar que hom pot dir que tècnicament és possible governar Catalunya sense aquestes entitats territorials: la informatització, la programació, la centralització en els bancs de dades ho permetrien. Però tant l'eficàcia en la prestació diària i immediata de les diverses competències sectorials com el principi polític d'apropament de l'administració als ciutadans, de la seva participació necessària i del control popular indispensable en tota democràcia autèntica, exigien el seu establiment.

I un cop arribats ací caldria parlar una mica de l'administració local, encara que algunes vegades se senti a dir —fins i tot per geògrafs de les velles escoles— que les qüestions de l'administració no són problemes que afectin la geografia. Però aquesta és una afirmació fruit d'una anàlisi lleugera dels conceptes. ¿Què és l'administració local sinó l'estudi de les competències que afecten al territori determinat dels municipis? ¿O és que el municipi, en tots els seus aspectes, no és un dels objectius primers de l'atenció de la geografia? ¿És que la

Quin model d'ordenació territorial necessita Catalunya?

demografia, l'economia, l'evolució morfològica i l'urbanisme, l'estat sanitari i l'ecologia urbana, els transports i les comunicacions, les transformacions culturals, els fluxos bancaris, etc. dels municipis, no són l'objecte de l'atenció de la geografia? I aleshores, ¿és que no ho han d'ésser els problemes derivats de la seva administració, l'escatir l'adequació entre territori i poder, entre l'extensió territorial i el nombre d'habitants i el compliment eficaç de les competències?

¿No es tem que la manca de reflexió teòrica sobre els problemes administratius, o sigui, sobre els problemes principals que deriven de l'exercici del poder, pugui ajudar a conduir la geografia vers la seva disgregació, al no poder respondre satisfactòriament totes les qüestions sorgides de l'enfrontament entre els components de la vida al municipi?

I si hom es refugia, només a una descripció, si es vol el més acurada possible, que simplement expliqui la realitat i que no permeti l'adaptació a la realitat viva que és, per definició evolutiva i canviant en la història, ¿no es tem que pugui portar-se l'anàlisi geogràfica a posicions més properes a concepcions antigues, o sigui, en definitiva, a concepcions les més conservadores a ultrança?

¿Per a quina administració han

de servir les comarques?

En els projectes de les Lleis d'ordenament territorial (en la Memòria introductòria que acompanyava el document de treball del Consell Executiu que serví de base a la discussió, en els seus 331 articles, en les seves sis disposicions addicionals, en les seves set disposicions transitòries, en les seves quatre disposicions finals i en el seu annex), s'insisteix sovint en el fet que "la Llei ha d'aprofundir en el procés de potenciació del municipi i en el reconeixement de la seva autonomia organitzativa i de gestió", en el fet que "el nucli de les competències municipals es reforcen pel reconeixement directe d'unes competències mínimes establertes en la pròpia Llei", en el fet que "la reforma comportarà, amb caràcter general, el manteniment dels antics nuclis municipals com a òrgans territorials de participació", etc. Però, sembla, un cop analitzades curosament totes les declaracions generals, que el resultat no coincideix massa amb el text de les disposicions proposades.

Val la pena pensar que, fruit de treballs acurats, el territori català apareix, un cop estudiades les relacions humanes i la distribució espacial de població per Catalunya, un cop vist el sentit dels fluxos i la seva intensitat i periodicitat, que avui els nuclis de població reals

—municipis o no— pertanyen a alguna de les estructures territorials següents:

1. *Sistemes urbans* on és determinant l'existència d'un nucli de població important, però que són caracteritzats per la presència efectiva de relacions de base diària importants. En conjunt comprenen més de 2.200.000 h.
2. *Sistemes metropolitanos*, la característica fonamental dels quals és l'existència de subsistemes fortament estructurats. Reus-Tarragona, Barcelona, Delta del Llobregat, etc., en són exemples paradigmàtics. En conjunt comprenen més de 3.300.000 h.
3. *Àmbits territorials sense centres clars*, o sense centres que deuen la seva cohesió interna a fets històrics i psicològics. Comprenen, en total uns 200.000 h.
4. *Territoris d'estructura comarcal* amb el sentit definit per la Ponència, en els quals és notable l'activitat integradora d'un nucli. En total comprenen poc més de 250.000 h.

Per començar, sembla que es força notablement la realitat volent imposar a la totalitat de Catalunya un model d'organització territorial que només comprèn una part tan reduïda de la seva població. D'altra banda, la comarca és un ens territorial massa gran per esdevenir el protagonista de la vida local. També cal tenir en compte la manca total de precedents d'organitzacions supramunicipals que abastin la totalitat dels territoris previstos. Sembla que el pes de la distància i de les dificultats d'accessibilitat s'hagin menys considerat. I, finalment, el traspàs de competències als ens comarcals procedents dels ens locals debilitarà encara més els municipis, als que convindria, en canvi, un reforçament immediat si del que es tracta és de consolidar-hi la democràcia més viva.

Front a això, tal com es preguntava fa poc Jaume Guillamet, ¿quina utilitat real tindran les comarques si, de bell antuvi, es declara que no serviran per cap tipus de descentralització administrativa de

la Generalitat? ¿És que no es pot titllar de jacobina una organització que preveu mantenir el poder concentrat en unes poques mans i que pensa estendre el seu control a les unitats bàsiques de participació dels ciutadans, que són els municipis? Cal pensar, només, en la forma d'elecció dels consells comarcals i en els modes previstos dels municipis menors i en la reducció de moltes prerrogatives municipals. Tot això vol dir que, en la pràctica, es tendria a reduir o a controlar l'autonomia municipal, com si es tractés d'una manifestació de rebel·lença envers aquestes entitats.

Es diu que es respecten els municipis actuals, però es reconeix que en molts casos —potser la majoria— són massa petits i inoperants i no es pensa que el millor sistema seria intentar el seu enfortiment cercant la manera d'augmentar la seva base econòmica i demogràfica, procedint, abans de res, a una indispensable reforma de les demarcacions municipals amb la participació activa dels propis interessats: solució que s'ha dut a terme en altres punts de l'Europa de l'oest amb resultats de sobre satisfactoris.

¿Com es podria efectuar aquesta reforma, a Catalunya?

Si es pensa que qualsevol organització territorial ha de tendir vers l'increment de la participació ciutadana, la qual només serà efectiva si s'efectua en un municipi capaç de rebre el màxim nombre de competències i que tingui la capacitat efectiva d'exercir-les, és indispensable la creació de noves entitats municipals integrades pel conjunt de poblacions actuals (municipis, pobles agregats, barriades amb personalitat, etc.) que ara, individualment són incapaces d'exercir-les.

“La creació d'entitats municipals noves —que serien el reconeixement de les autèntiques ciutats d'una Catalunya cada cop més urbana i solidària— no suposaria la desaparició de les agrupacions menors, per absorció, agregació o anequis dels petits municipis actuals en tot el que tenen de representativitat de comunitats tradicionals, percebudes i amb un fonament històric resultat del seu assentament en un terri-

CASASSAS/CLUSA

Les possibles àrees d'administració territorial de la Generalitat de Catalunya en la proposta Casassas/Clusa.

tori des de fa segles. Tots ells serien reconeguts com a districtes electorals, fet que permetria assegurar la representació política al mateix temps que la territorial en els òrgans dels ens superiors formats pels agrupaments.”

“A més, com aquesta organització en entitats municipals més grans (que són conegudes amb el nom de *municipalies*) permetria més que una altra organització en unitats no directament percebudes i d'una extensió major, el coneixement de la realitat i dels matisos, serien unitats idònies per a la informació estadística i per a l'anàlisi de les principals variables socioeconòmiques, pel que esdevindrien, doncs, un element necessari de la planificació nacional i de la lluita en favor de la disminució i de la paulatina desaparició de les desigualtats territorials, flagell actual del model imposat, vigent a Catalunya.” (Casassas, La Magrana 1986).

Algunes vegades s'han retret a aquest projecte el seu caràcter utòpic, les dificultats d'indole legal que comportaria la seva implantació, i el no valorar degudament l'existència d'obstacles psicològics. Del primer retret, se n'ha parlat al començament d'aquest article: si no concedim pas lliure a la utopia, mai no se sortirà de la xarxa estreta de les disfuncionalitats i de les mancances actuals. Referent als inconvenients legals, cal dir que la

Llei preveu l'agrupament de municipis, la forma d'arribar-hi, la creació d'entitats supramunicipals, d'ens intermedis entre el municipi i la Generalitat. Tot es reduiria a cercar una mica d'imaginació per trobar el canal legal, plenament d'acord amb el plantejament jurídic. Dels obstacles psicològics val més no parlar-ne. Sempre han estat retrets pels partidaris del no-ferres, com a norma infalible d'actuació política favorable a perpetuar els seus privilegis.

Des del Berguedà, mirant el futur

La comarca del Berguedà s'estén damunt de dues unitats fisiogràfiques: un Alt Berguedà muntanyós i un Baix Berguedà de formes més planes. La ciutat de Berga, marca la divisòria entre la muntanya i la plana.

Tot i que hi ha matisacions possibles que caldria tenir en compte, sempre que s'ha intentat una definició del Berguedà s'ha insistit en la que s'acaba de transcriure i sempre que s'ha volgut descriure els seus límits s'ha seguit, aproximadament, la relació que en feu

Bonaventura Ribera, el juliol de 1927, fruit de les seves escapades muntanyenques acompanyat per Norbert Font i Sagué (l'autor de la *Determinació de les comarques naturals i històriques de Catalunya*) i de Cèsar August Torres, comarcalista emèrit i un dels pares de l'excursionisme català.

"Històrica i tradicionalment està formada aquesta comarca del Berguedà pels dos vessants de l'Alt Llobregat i part de la conca del Cardener vers el SO. Confronta: al N., amb la Cerdanya; al NE., amb la Vall de Ribes i el Ripollès; al E., amb el Lluçanès, al O., amb el Cardener i al S. amb el Pla de Bages. Els seus termes naturals: Cim de Comabona, Puigllançada i Coll de la Bona, al N.; Coll de Merolla, Rasos de Tubau i el curs del riu Merlès al E.; Moncaup, Taravil i serres de Montmajor i Serrateix al O.; les de Pinós, Merola i Viver, al S."

Però, des de Pau Vila, ja s'ha insistit en el fet que la concepció "geogràfica" de la comarca, moltes vegades no ha de tenir res a veure amb la institució d'un ens administratiu. Per un cantó, la realitat actual sembla que diu que les terres berguedanes estan lligades fortament amb les veïnes del Solsonès i les de Bages; sembla, d'altra part, que les relacions amb les contrades vigatanes i de Ripoll i Ribes cada vegada són més intenses, fins i tot en les activitats referents al lleure i s'ha dit també que la foradada del Moixeró pot establir un agermanament amb els territoris cerdans molt més estrets que els que hi ha hagut fins ara. Justificarien aquestes raons de veïnatge i les relacions humanes que en deriven, l'erecció d'una regió pròpia a la Catalunya central com a possible òrgan de descentralització d'activitats perifèriques de la Generalitat? Caldria, per respondre, ponderar tot un altre conjunt de variables, però, fins ara, les anàlisis efectuades no ho descarten.

Una altra qüestió és la de l'estructura interna de les terres de l'àrea de Berga. Tradicionalment, al Berguedà s'havia assenyalat l'existència de mercats importants a Bagà, a Berga, a Gironella, a Montclar, a la Pobla de Lillet. Alguns han desaparegut però els lligams perso-

RIBERA

L'Alt Berguedà és una unitat fisiogràfica muntanyosa.

A. PRAT

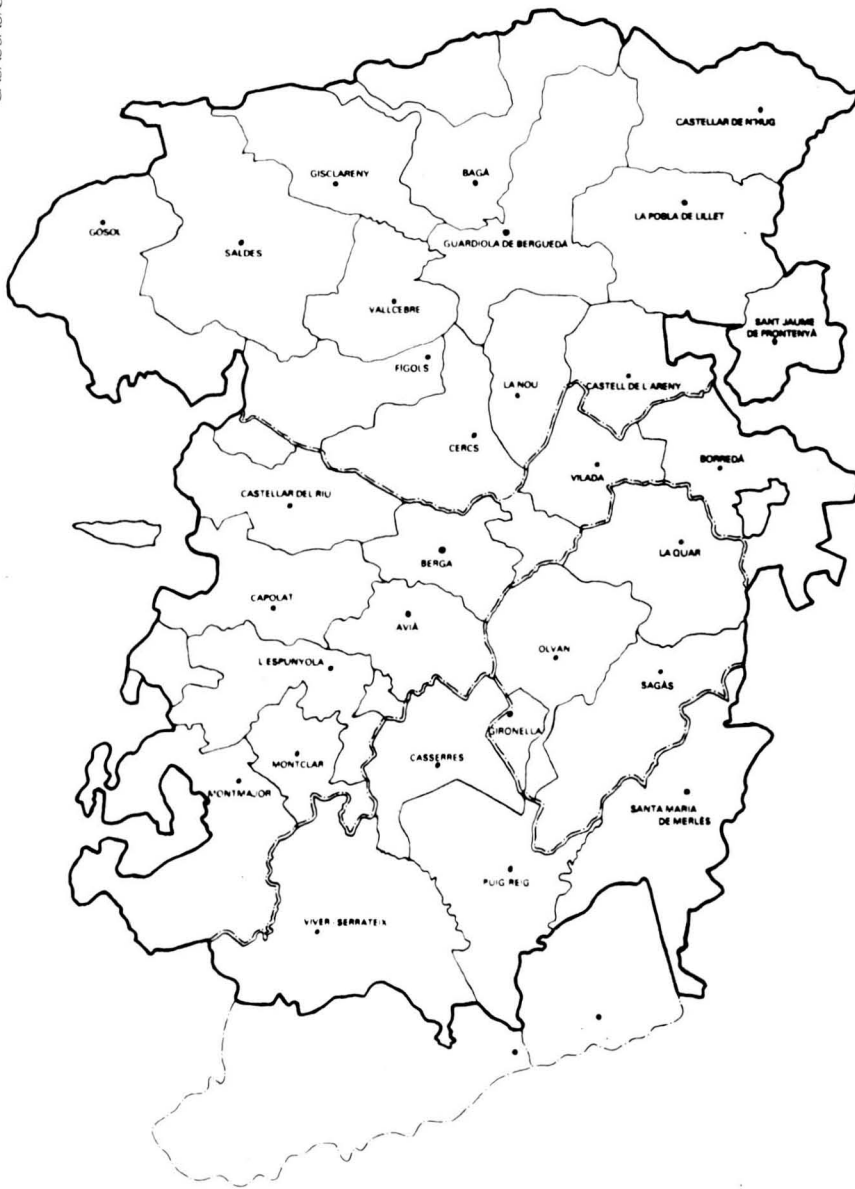
Les formes planes conformen la fisiografia del Baix Berguedà.

nals i psicològics no han finit del tot, perquè hi ha herències històriques difícils d'esborrar (pensem en el pes que tingué durant segles, per exemple, la Baronia de Mataplana i els intercanvis amb el Ripollès i Ribes, pel Coll de Merolla), malgrat que a vegades la ubicació del centre cohesionador hagi variat.

Pensem que s'han efectuat assaigs de col·laboració intermunicipal (mai d'àmbit pan-comarcal), per exemple amb la creació de la

Mancomunitat intermunicipal de l'Alt Berguedà, que agrupava catorze municipis; pensem en les capitals subcomarcals que havia definit la Diputació de Barcelona (Guardiola, per exemple) i pensem, finalment, amb els feixos de relacions que s'establiren amb el desenvolupament industrial del sector baix, vora el Llobregat, i que no han esvaït les dificultats econòmiques que ara es travessen, derivades de la crisi, ni la forta atracció d'altres centres urbans més illu-

CASASSAS/CLUSA

Municipalia de Berga	població 1981
Avià	1.827
Berga	13.547
Capolat	145
Castellar del Riu	108
Borredà	488
L'Espunyola	311
Montclar de Berguedà	270
Montmajor	739
	<u>17.435</u>

Municipalia de Gironella	
Gironella	5.600
Olvan	1.215
La Quar	43
Sagàs	272
	<u>7.130</u>

Municipalia de Guardiola de Berguedà-Cercs	
Bagà	2.130
Castell de l'Areny	49
Castellar de N'Hug	157
Cercs	1.901
Fígols de les Mines	58
Gisclareny	21
Gòsol	204
Guardiola de Berguedà	1.393
La Nou de Berguedà	148
La Pobla de Lillet	2.003
Saldes	310
Vallcebre	375
	<u>8.749</u>

Municipalia de Puig-reig	
Casserres de Berguedà	1.793
Gaià	143
Navàs	5.225
Puig-reig	5.361
Viver i Serrateix	235
	<u>12.757</u>

En total **46.071**

Com s'ha explicat repetidament, aquesta proposta té un grau de racionalitat molt gran i resol gran quantitat dels problemes territorials que avui hi ha plantejats a Catalunya. Però —s'acaba el present article amb les paraules que Borja va escriure el desembre de 1985:

“En canvi, temem que aquest cúmul de falsos i innecessaris debats compleixi de fet una funció de diversió, que generi confrontacions fictícies i que serveixi únicament a la representació teatral a l'escenari de la política més superestructural. La divisió territorial de Catalunya s'haurà convertit aleshores en l'evasió de la política real.”

Lluís Casassas i Simó, Doctor en Geografia, professor a la Universitat de Barcelona i secretari de la Societat Catalana de Geografia.

Les “municipalies” del Berguedà segons Casassas/Clusa.

nyans, quan les comunicacions són fàcils, les distàncies s'escurcen i el temps del desplaçament es redueix.

Totes aquestes consideracions, a les quals s'ajuntaren les anàlisis de la importància de les trucades telefòniques, la intensitat de les relacions de base diària per motiu del treball, del comerç i de l'oci, et-

cètera, feren que *L'organització territorial de Catalunya*, el llibre que les Publicacions de la Fundació Jaume Bofill edità el 1981, i del qual són autors el geògraf Lluís Casassas i l'economista Joaquim Clusa, es proposés les següents agrupacions municipals o municipalies, que es definirien de la manera que a continuació s'indica:

Els problemes de l'organització territorial

per JOSEP OLIVERAS i SAMITIER

CATALUNYA UN PAÍS DESEQUILIBRAT

Entre l'octubre de 1975 i el setembre de 1977, un nombrós grup de persones d'arreu del país, de diferents ideologies, edats i professions (entre les quals predominaven les dedicades a l'estudi i planejament territorial) van realitzar un ampli debat en el marc de l'àmbit d'Ordenació del Territori del Congrés de Cultura Catalana per intercanviar opinions sobre la desorganització-organització de l'espai català i per intentar trobar unes conclusions comunes que permetessin endegar una nova estructuració del país i possibilitessin un major grau de benestar als seus habitants.

A les conclusions de l'àmbit es precisava que calia "institucionalitzar la comarca, i, en tot cas, considerar una divisió supracomarcal com a esgaló intermedi fins al nivell nació. Al Principat de Catalunya, aquest pas ha de significar la reentrada en vigència de la Divisió Territorial de la Generalitat de 26 d'agost de 1936, com a pas previ a la reordenació que els problemes històrics o presents facin necessària."

En altres conclusions s'esmentava l'exigència ineludible que el planejament territorial fos autènticament democràtic, "sotmès a un

El Congrés de Cultura Catalana ja va realitzar un ampli debat sobre l'ordenació territorial.

control i a una participació verament populars"; la resolució dels conflictes entre les necessitats i aspiracions dels habitants de les diferents comarques i les possibilitats reals de satisfer-les; la garantia de nivells homogenis d'equipaments i de serveis per a tothom, la tendència a l'equilibri ecològic i al benefici social i cultural, etc.

Des de 1978 els tècnics i teòrics, han continuat el debat de l'organització territorial, uns dissenyant propostes renovadores i atrevides, altres exposant les àrees funcionals existents a Catalunya, o aprofundint en aspectes jurídics i adminis-

tratsius, recollint materials, o divulgant i polemitzant sobre l'estat de la qüestió. Al llarg dels anys les opinions no s'han mantingut immutables, i els canvis i viratges en les propostes han mostrat la fragilitat del tema, accentuada pel silenci dels polítics.

L'any 1979, els polítics i el poble aprovaven i refrendaven un Estatut que al mateix temps que reconeix la província com a àmbit de les activitats de l'Estat (article 5.4) disposa que "la Generalitat de Catalunya estructurarà la seva organització territorial en municipis i comarques; també podrà crear demarcacions supracomarcal", i que una llei del Parlament "regularà l'organització territorial de Catalunya...". A partir d'aquí i malgrat les esperances posades en l'organització i planificació del territori han passat sis - set anys fins a l'entrada al Parlament del Parc de la Ciutadella dels diferents projectes de l'Organització Territorial de Catalunya.

Des del 1975 fins avui el territori ha variat ben poc, malgrat els canvis que han experimentat les velles i noves institucions polítiques. Avui en dia l'àrea de la comarca del Barcelonès, segons la Divisió Territorial del 1936, concentra un 41'5% de la població del país en el 0'5% de la superfície territorial, i si a aquesta comarca hi sumem les que l'en-

volten (la Regió I més el Garraf) tenim que en un 8'5% de la superfície territorial de Catalunya hi viu el 70% de la població, més de 4 milions de persones. A l'altra extrem hi trobem les comarques del Pirineu Occidental o lleidatà (la Regió IX de la Divisió Territorial del 1936) que amb el 16% del territori concentra només el 0'8% de la població.

Desigualtats territorials que impliquen desigualtats en les rendes, serveis i equipaments, en les noves inversions i els llocs de treball, etc. De tal manera que *en els últims anys s'ha accentuat el buit humà de bona part del país i la seva dependència social i econòmica de Barcelona*, sense tenir els habitants allunyats de la capital cap opció per resoldre qüestions de l'àrea del benestar social en uns límits més propers als de la seva vida quotidiana.

Les comarques entre la ideologia i la geografia

El rebuig del catalanisme polític a la província s'ha basat en el fet que era una organització territorial contrària a la unitat de Catalunya. Rebuig que es va accentuar per la forma de domini i control despòtica practicada per molts governadors civils, i que va conduir a reclamar la comarca com a esglaió superior al municipi per a les funcions polítiques, administratives i judicials. El 1883 mateix, nou anys abans de les Bases de Manresa, el projecte de Constitució per a l'Estat Català, reclamava com a òrgan intermedi de comunicació i govern entre els Municipis i l'Estat federat, la comarca o circumscripció (article 104), i les diferents manifestacions dels partits i entitats nacionalistes anaren confirmant el paper de les comarques com a peça fonamental per a organitzar la futura administració catalana.

La idea de la comarca com a entitat autònoma per a reconstruir la vida col·lectiva del país, té el seu màxim exponent en el Projecte de Constitució de la República Catalana de La Havana (1928), en la qual els consells comarcals, representats dels interessos de la comarca,

ARXIU

La divisió provincial ha estat rebutjada pel catalanisme polític.

esdevenen els òrgans de direcció política comarcal i *"el nexa patriòtic de més plena eficàcia"* entre els diferents municipis (títol XII).

En parlar-se tant de les comarques com a unitats territorials aglutinadores de municipis i marc de vida social i econòmica, va ser lògic que els excursionistes i els aficionats a les noves ciències geogràfiques, geològiques i botàniques intentessin inventariar les comarques existents a Catalunya i establir-ne la seva delimitació.

La comarca, concepte de significat imprecís, s'entenia com una àrea del territori català que mantenia unes característiques homogènies. Per influència de les idees naturalistes, aquestes àrees tindrien uns trets comuns definits per un clima, una litologia i una vegetació que les diferenciaria de les veïnes.

Per als seguidors dels corrents historicistes, el que caracteritza les comarques seria una història passada que hauria configurat una determinada organització territorial sota el domini d'uns senyors feudals. En aquest sentit els antics territoris de les baronies, vescomtats i comtats catalans haurien originat un centre de poder, unes comunicacions, uns usos i costums jurídics i unes relacions econòmiques que haurien perdurat en el temps com un àrea amb trets comuns i

distints de les altres.

La delimitació d'aquestes àrees no era pas gens fàcil i el nombre de comarques variava d'una autor a l'altra. El 1907, el pedagog Joan Bardina clamava per fer una delimitació única i oficial, tant des del punt de vista pedagògic —per ensenyar el país als menuts— com per tenir una base de coneixement científic i per a una nova administració comarcal. Aquesta delimitació no es faria fins als anys trenta i a partir del Decret del 16 d'octubre de 1931 que creava una Ponència d'estudi de l'estructura comarcal de Catalunya.

El geògraf Pau Vila fou l'encarregat de dirigir els treballs de la divisió comarcal i per fer-ho es basà en la interrelació que hi ha sobre un territori de fets físics, socials i econòmics, però concedint especial rellevància a les àrees de mercat i a la incidència territorial dels partits judicials i de les comunicacions. Pau Vila escriví que *"calia preparar un projecte d'una nova estructuració del país que respongués a les realitats de la terra"*; i que la nova divisió havia de ser *"ajustada a les necessitats de l'hora i apropiada al govern i a l'administració del país"*; criteris que passaven per dividir Catalunya en *"en el més petit nombre de demarcacions, a fi de no multiplicar les des-*

peses d'administració" i en estudiar la possibilitat de crear subdivisions o bé superdivisions.

La tasca de la Ponència no fou fàcil, ja que hi hagueren diferents assaigs de delimitacions comarcals fins que el febrer del 1933 es donà per acabat el projecte de Divisió Territorial de Catalunya en 9 vegueries i 38 comarques. El projecte passà a engruixir el fons de paperam del Conseller de Governació, i necessità de la revolta popular de juliol de 1936 per a ser aprovat, amb lleugeres modificacions, a l'agost i desembre del mateix any, segons sengles decrets que dividien Catalunya en regions (les 9 organitzacions superterritorials) i aquestes en comarques.

La divisió comarcal del 1936 va continuar sent la base dels estudis de Geografia Regional de Catalunya, especialment a partir de l'edició de la Geografia de Catalunya de l'editorial Aedos dirigida pel Dr. Lluís Solé Sabarís (1959, 1964, 1974) i posteriorment utilitzada per altres treballs d'economia regional i de planejament territorial. Les organitzacions antifranquistes s'estructuraren també d'acord amb la divisió del 1936, i a poc a poc s'enfortí de nou la ideologia comarcalista, en el sentit que més que ser la comarca una representació objectiva de la realitat, esdevenia un conjunt d'idees que expressaven desitjos, esperances i fins i tot nostàlgies, al mateix temps que servia de motiu de relació entre les persones que compartien idèntica preocupació.

La conjunció de la ideologia procomarcalista amb els coneixements de la realitat territorial comportarà l'afermament de la creença que l'organització comarcal contribuirà al sorgiment d'una Catalunya territorialment més equilibrada i socialment més justa, que la distribució del poder serà més equitativa, que seran un mitjà de participació popular i democràtica i fins i tot que les comarques contribuiran decisivament al redreçament polític i econòmic de Catalunya.

ARXIU

Josep Tarradellas entrà en el joc del poder polític a comarques.

Territori i poder

El que moltes vegades no expliquen els discursos comarcalistes és que tota organització territorial, independentment dels desitjos populars o bé dels desitjos que inspiren els seus intel·lectuals orgànics, és una delimitació geogràfica acompanyada per una distribució de competències efectuades pel poder, i hem de tenir en compte que el poder l'exerceix un grup polític que representa interessos econòmics i socials. El grup polític que detenta el poder l'exerceix sobre un territori determinat a base de dominar-lo utilitzant medis legals (i a vegades també il·legals); i dominar implica imposar la voluntat del grup polític per sobre de la dels altres grups a fi d'aconseguir uns objectius, entre els quals hi ha el de continuar mantenint-se en el poder.

Així el poder ha dividit el territori al llarg dels temps en províncies, comtats, vegueries, corregiments, intendències, etc., per administrar-lo i controlar-lo millor. *En tot estat —límit superior del poder senyalat per unes fronteres—, l'organització territorial es planejarà en funció del control polític global del país.*

La divergència entre tècnics i polítics en la divisió territorial dels anys trenta es reflecteix molt bé en la lectura de l'acta VIII de les reunions de la Ponència en què els

seus membres es lamenten de la "manca d'una orientació concreta quant al contingut de les demarcacions a establir". La resposta que obtenen del conseller de governació Josep Tarradellas és que el que han de fer els ponents és complir l'encàrrec de fer un mapa de demarcacions i dissoldre's quan estigui fet, i que aleshores el govern de la Generalitat "l'estudiarà i l'arxivarà per a donar-lo a conèixer quan ho cregui necessari." Frase aquesta última que expressa clarament el joc del poder en funció dels seus interessos i no dels de la societat catalana.

Quan Pau Vila es lamentava del fet que els partits que governaven Catalunya no s'atreïssin a presentar el projecte de divisió territorial al Parlament sospitava que era "per temença que es desvetllessin apències o divergències localistes, o que no s'esbotzin àrees d'influència electoral personalíssimes", ara quan s'ha tardat tant a presentar els projectes d'organització comarcal al Parlament hom pot suposar que el tema feia una certa por perquè podia crear picabaralles i greuges locals amb conseqüències electorals, a més a més de complicar, per manca de clarividència i consens polític, els complexos nivells administratius del país.

La lluita dels grups de poder per controlar el territori s'ha posat clarament de manifest en el tema de la Corporació Metropolitana de Barcelona, la qual és reforçada en el projecte del PSC-PSOE i desarticulada en el projecte de Convergència i Unió. *L'àmbit de l'actual Corporació centrat en els municipis més propers a la capital on hi viu la major part de la població de Catalunya representa gestionar des de la mateixa presidència que la de l'Ajuntament de Barcelona, unes competències que afecten a una nombrosa població i una massa molt important de diners, la qual cosa la converteix automàticament en un contrapoder de la Generalitat, en estar dirigida una i altra institució per grups polítics rivals.*

L'aglomeració barcelonina com a part del territori català, només pot tenir sentit, tal com expressa l'ur-

banista Manuel Ribas i Piera, si "és coordinada i pensada des de la totalitat del territori català i no com a emanació del municipi barceloní, tal com sovint sembla que sigui."

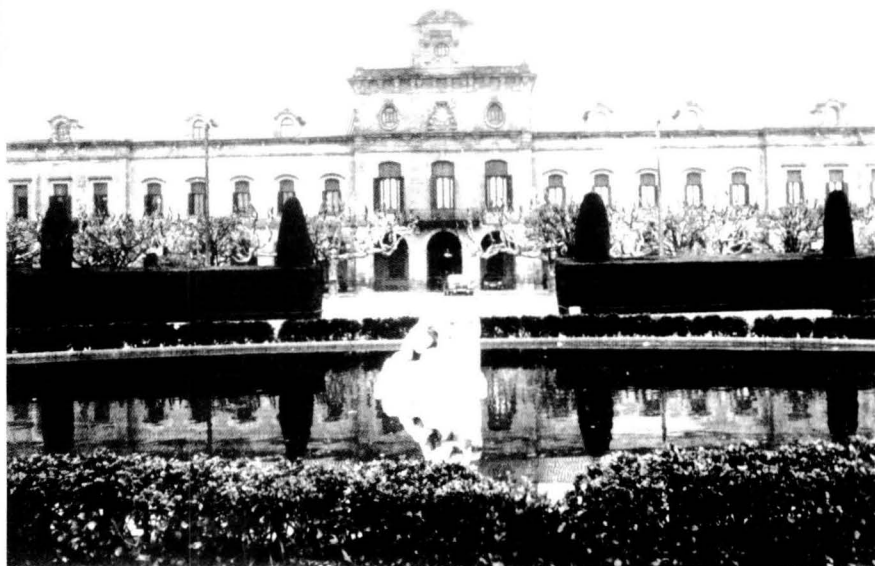
REGIÓ 7

Les propostes d'organització territorial

En aquests moments les proposicions de llei sobre organització territorial que han merescut més atenció per part dels medis de comunicació han estat les de la coalició de govern CDC-UDC i la del primer partit de l'oposició, les quals presenten uns articulats amb desacords substancials. Altres grups com el PSUC i AP han presentat projectes de llei que ofereixen similituds i diferències amb uns i altres, junt amb alguna interessant aportació —el primer partit—, que com a conseqüència del joc parlamentari tindrà poques possibilitats d'obtenir el ressò que mereixeria.

Bàsicament la proposició de llei del CDC-UDC, concretada en quatre lleis, presenta un país organitzat en municipis, en comarques (les 38 del 1936, però amb possibilitats de ser modificades i amplïades) i en unes futures regions (cinc com a mínim) un cop Catalunya quedi integrada en una sola província. La comarca tindrà competències en ordenació del territori i urbanisme, sanitat, serveis socials, cultura, esport, ensenyament, salubritat pública i medi ambient. L'organització comarcal estarà regida per un Consell Comarcal, amb un president que pot ser qualsevol conseller, un gerent executiu, i una comissió especial de comptes. El nombre de membres del consell comarcal oscil·la entre 17, 25, 33 i 39, segons els habitants de la comarca, i d'acord amb quatre categories: de menys de 50.000 habitants, de 50.001 a 100.000, de 100.001 a 500.000, i de més de 500.000 habitants.

El nombre de consellers representats de cada grup polític es distribueix d'acord amb un procediment que és proporcional al percentatge de vots i de regidors de cada partit, coalició, federació o

Durant deu dies el Parlament català tractà les Lleis d'Ordenació territorial que s'aprovaren el dia dos d'abril de 1987.

agrupació electoral.

La comarca en el projecte de Convergència i Unió es converteix en un segon esglaó de l'administració local amb funcions d'assistència i cooperació als municipis, temes que en l'actualitat exerceixen les Diputacions, podent també realitzar funcions delegades de la Generalitat i rebre competències dels municipis, sempre que aquestes siguin transferides per voluntat pròpia. Pel que fa a l'elecció del Consell, els seus membres representen els diferents grups polítics comarcals i a la població de la comarca, encara que com més habitants té una comarca menys consellers els corresponen, i no tots els municipis tenen perquè tenir un regidor al consell, en considerar-se aquest el representant d'un ens territorial i no d'una comunitat intermunicipal.

En la proposta socialista es contempla una organització territorial basada en els municipis i les comarques, "assumint els primers funcions de representació local i d'articulació de la participació ciutadana, i les regions funcions de gestió dels serveis públics més complexos i costosos." L'administració de la Generalitat s'estructuraria en un mínim de 5 i un màxim de 7 regions (sense esmentar quines serien) i a cada regió un Consell Regional faria les funcions de suport als municipis i comarques

(el paper de les actuals Diputacions). L'actual Corporació Metropolitana es transformaria en Àrea Metropolitana amb competència per gestionar els problemes bàsics de la gran aglomeració barcelonina.

En el projecte socialista no se sap quantes ni quines serien les comarques existents a Catalunya, ja que es remet a un Mapa Comarcal per confeccionar i que seria fruit d'un procés gradual d'institucionalització de comarques que partiria de la iniciativa dels alcaldes interessats en formar-ne una.

Les competències de les comarques serien l'ordenació territorial a nivell comarcal, la promoció de les activitats i del desenvolupament econòmic, el foment de les comunicacions internes i el transport públic de viatgers, així com la cooperació als serveis municipals en coordinació amb els organismes regionals. La comarca tindria també competències de planificació, coordinació i gestió en tota una sèrie de temes, des de la protecció civil, prevenció i extinció d'incendis i salvament, fins a la col·laboració amb els Municipis en la prestació dels serveis públics d'interès agrari.

L'organització comarcal es basaria en el Consell Comarcal en ple, president i vice-presidents, i una

comissió especial de comptes. No hi hauria cap gerent executiu, ja que la seva funció la realitzaria directament el president que pel fet de ser alcalde, automàticament es convertiria en un "super-alcalde" o "alcalde major". Al Consell Comarcal, en la seva fase constitutiva, hi participarien tots els municipis representats pel seu alcalde que disposaria d'un vot per cada mil habitants o fracció que residissin al seu municipi. Fòrmula que beneficiaria clarament als municipis de més pes demogràfic.

Les breus ratlles dedicades a resumir els dos projectes de llei presentats pels grups polítics que compten amb major nombre de vots mostren com *els diferents interessos del poder planegen sobre el territori amb el desig de dominar-lo i organitzar-lo d'acord amb els seus objectius*. El principal problema d'organització del país en comarques succeiria si els òrgans comarcals esdevinguessin feixucs, poc eficients i cars, de tal manera que el país pogués administrar-se perfectament bé des d'un altre nivell (per exemple les regions), i per altra banda que el president s'anés convertint en un senyor territorial (un cacic polític), la qual cosa comportaria la resurrecció dels antics vescomtats i baronies adequades als temps moderns.

El cas particular de la setena regió

La divisió territorial de 1936, definia la Regió Setena com la compresa per les comarques d'Anoia, de Bages, del Berguedà i del Solsonès, amb la capital a Manresa. A l'edició de *La Divisió Territorial de Catalunya 1937*, s'especificava que *"les terres centrals de Catalunya, travessades pel Llobregat i els seus afluents, Cardener i Anoia, constitueixen un país que ha superat la magresa de la terra, accentuada pel clima que hi atura el conreu del cep i l'olivera, amb l'aprofitament de la força fluvial... Manresa és el centre natural al qual convergeixen les comunicacions mestres d'aquestes comarques, especialment del Bages, del Berguedà i del*

Solsonès."

La delimitació de les àrees comarcals no fou fàcil i s'hagueren de fer viatges sobre el terreny, consultes directes a autoritats i estudiosos locals, i diverses rectificacions. A tall d'exemple l'Ajuntament de Moià s'inclinà per formar part de la comarca de Vic i després de la de Manresa. A favor de Vic augmentà primer les relacions agràries, els costums i les característiques dels contractes de conreu, pe afirmar després que anar a Vic seria perjudicial als interessos de la vila i era preferible anar amb Manresa per qüestions històriques, comercials i industrials entre altres que ja s'havien repetit abans. Cardona no volia anar amb Solsona per formar una demarcació del Cardener, i Solsona preferia ser comarca independent amb Cardona inclosa, o anar amb Berga. Sant Llorenç de Morunys i la seva rodalia preferien dependre de Berga i no de Solsona. I, Calaf i Santa Coloma de Queralt amb les seves rodalies presentaven problemes d'adscripció a la comarca de l'Anoia.

Els membres de la Ponència hagueren d'optar per establir unes o altres delimitacions i finalment establiren la divisió que els semblà més pertinent, malgrat les possibles arbitriietats que hi poguessin haver, perquè *una divisió administrativa no pot ser pas una delimitació d'àrees homogènies, ja que aquestes si ho són des del punt de vista del paisatge (sòls, vegetació...), no tenen perquè ser-ho en els aspectes econòmics i socials, i al revés. L'Anoia mateix és una comarca notablement heterogènia i l'únic lligam que hi ha és el pes aglutinador de la ciutat d'Igualada, el qual és molt més fort a la zona central que no a la perifèrica (Calaf, El Bruc, Masquefa...).*

L'any 1936, Manresa va ser escollida com a capital de la regió pel seu pes demogràfic i econòmic, i especialment per raó del seu comerç i serveis que exercia una notable influència sobre la Catalunya Central i Pre-Pirinenca, ferrocarrils i carreteres convergien en bona part a Manresa, i els viatgers del Berguedà i del Solsonès que utilit-

zaven els transports públics havien de fer parada o transbord a aquella ciutat, que per altra banda comptava amb uns magatzems comercials que tenien una àmplia projecció per l'interior de Catalunya (Cal Jorba).

Actualment, si triomfa al Parlament de Catalunya la proposta de Convergència i Unió, i té totes les cartes de fer-ho en ser grup majoritari, les comarques comprendran en principi el mateix territori que a l'any 1936. Les correccions i variacions al mapa comarcal, a partir dels mecanismes que la llei estableix, no seran massa fàcils, encara que tampoc impossibles, i les zones que poden entrar en litigi seran gairebé les mateixes de fa cinquanta anys.

A nivell regional, els canvis en les relacions intercomarcals han estat notables. La relació Igualada-Manresa sembla més feble del que ho era en els anys trenta, encara que els habitants de la rodalia de Calaf continuen viatjant a Manresa per comprar béns i serveis. Els habitants del Berguedà, i també els del Solsonès, ja no necessàriament han de parar a Manresa per anar cap a Barcelona. Les àrees d'influència del comerç i els serveis han variat, a vegades a favor de la capital del Bages, i altres en contra.

Manresa continua exercint, malgrat els canvis, un pes gravitatori dins la Catalunya interior, i d'una forma molt especial en l'anomenat Eix del Llobregat. La ciutat és encara un centre financer amb una institució que hi té la seu central, i altres entitats hi tenen la seu d'àrea operativa de la qual en depèn un territori, a vegades força ampli. El Túnel del Cadí mateix ha obert noves possibilitats de relació econòmica, i avui dia la Cerdanya ha afeblit els seus llaços comercials amb Vic i els ha incrementat amb Manresa. El periòdic *Regió 7* s'ha introduït a la Cerdanya i un banc de primera fila a Catalunya ha reorganitzat les seves zones operatives, i les oficines del Berguedà i la Cerdanya que depenien de Vic han passat a dependre de Manresa, junt amb les oficines de l'Anoia que abans ho feien directament de Barcelona.

REGIÓ 7

L'any 1936, Manresa va ser escollida com a cap de regió.

REGIÓ 7

Solsona s'ha potenciat com a centre comarcal.

Igualada es relaciona molt feblement amb la setena regió.

ARXIU

Berga amb el túnel del Cadi mira també cap a la Cerdanya.

Empreses de supermercats i hipermercats originàries de Manresa tenen també establiments al Berguedà i a Puigcerdà, i es podrien posar molts altres exemples.

Berga, Solsona i Igualada continuen exercint la funció de centres comercials i de serveis, encara que els seus àmbits d'influència han variat també en relació als anys trenta, i en el cas d'Igualada (com també Manresa) comença a notar-se amb força l'atracció de l'àrea barcelonina.

La influència de Barcelona s'ha intensificat sobre les terres meridionals de la Setena Regió, com a conseqüència de les noves comunicacions. Ara, antigues relacions de freqüència periòdica han passat a ser de freqüència diària, i un nombrós grup de persones del Bages i de l'Anoia es desplacen diàriament a Barcelona per motius laborals i d'estudi.

Per aquestes i altres raons, si la nova organització i planificació de Catalunya no ho remeïen, l'interior de Catalunya es comportaria com un suburbi llunyà de la capital del principat, i aleshores potser hi hauria qui preferiria que aquest territori interior es convertís en un barri de la capital, en comptes de formar part d'un sistema urbà dinàmic i equilibrat alhora.

Ha passat massa temps des de l'aprovació de l'Estatut d'Autonomia, per a debatre i establir una nova organització territorial de Catalunya, i si aquesta no reeixeix a oferir clars avantatges als soferts habitants del país, és probable que molts d'ells arribin a creure que la idea d'aconseguir un país "socialment més just i territorialment més equilibrat" no solament és un contingut de determinada ideologia comarcalista sinó que també és una utopia.

Josep Oliveras i Samitier, professor titular de l'Àrea de Geografia Humana de la Universitat de Barcelona.

Bibliografia bàsica

per JOAN SANTACREU i SIMON

La diversitat i complexitat de les terres catalanes i llur organització en cèl·lules territorials (comarques, regions...) determinades per diversos factors físics i/o humans ha originat un nombre extensíssim de projectes i propostes, fins al punt que Catalunya és, segurament, un dels països on s'han realitzat més estudis territorials. Aquests estudis, centrats en els més diversos aspectes i formulats des de variats corrents de pensament, s'inicien ja a l'entrada del segle XVII. El 1602 es publica el *Sermó, vulgarment anomenat del Sereníssim Senyor D. Jaume II.*, l'autor del qual, Onofre Manescal, fa una relació de les regions de Catalunya. El "*Sermó*" obre un període en el qual un grup de tractadistes intentaràn definir les comarques o es limitaran a indicar-ne el nom. Aquest període el clou el 1708 Josep Aparici amb la publicació de la "*Descripción y Planta del Principado de Cataluña*".

Un segle i mig després comença un nou i fructífer període d'estudis territorials que tancarà els treballs efectuats per la Ponència per a la Divisió Territorial de Catalunya, creada per decret de la Generalitat, d'octubre de 1931. És l'època dels estudis, ja clàssics, de Norbert Font i Sagué, Carreras Candi, Pere Blasi, Miquel Santaló, Jaume Bofill i Mates, Rovira i Virgili, Josep Iglésies, Pau Vila i una llarga relació de noms.

ARXIU

Pau Vila,
autor de la Ponència
promulgada el 1936.

El projecte de la Ponència, acabat d'elaborar el 1933, no fou promulgat fins al 1936. Durant la guerra tingué una vigència accidentada que finalitzà amb la victòria de les tropes franquistes.

A partir de 1939 es reinicià el gran debat sobre la divisió territorial i els estudis geogràfics es reemprengueren amb una embrasada considerable. El període que s'obre el 1939 està marcat pel mestratge de grans geògrafs com Pau Vila, Josep Iglésies o Lluís Solé i Sabarís. Aquest darrer dirigeix la *Geografia de Catalunya*, el primer volum de la qual queda enllestida el 1958. El 1962 Pierre Vilar publica la seva obra fonamental, *Catalogne dans*

l'Espagne moderne, el primer volum de la qual és un compendi geogràfic d'una vàlua encara avui indiscutible.

Des de fa uns anys, els estudis geogràfics al nostre país gaudeixen de bona salut, almenys pel que fa a la proximitat de les publicacions. No cal dir que avui, amb el tema de permanent actualitat, la qüestió de la divisió territorial continua generant abundant material teòric. Com que no es tracta de donar una relació detallada d'aquests estudis —relació, per altra banda inabordable en aquestes planes—, indicarem solament una bibliografia sucinta, amb una consulta de la qual el lector interessat podrà obtenir una informació prou important.

Malgrat el pas dels anys, els tres primers volums de la *Geografia de Catalunya* dirigida pel Dr. Lluís Solé i Sabarís (Barcelona, Aedos, 1958-1968-1974) continuen essent una obra cabdal per a la coneixença de l'espai català per la categoria dels seus redactors i per l'amplitud amb què són tractats els temes. El vol. I, estructurat a la manera d'una monografia regional, seguint el mètode de l'escola possibilista francesa, dóna una visió geogràfica de conjunt de Catalunya. Després de moltes discussions, els redactors de l'obra decidiren adoptar la divisió territorial de la Ponència de 1932 per a fer els estudis de les diferents comarques. Els volums II i III estan dedicats a les 38 comarques del Principat i a les 5 de la Catalunya Nord.

La divisió territorial de Catalunya efectuada per la Ponència de 1932 ha estat la base de molts estudis regionals i de plantejament territorial, a la vegada que ha arrelat amb força en el sentiment popular. El llibre de divulgació publicat per la Generalitat el 1937, redactat en gran part per Pau Vila, va ser reeditat fa pocs anys: Generalitat de Catalunya, *La divisió territorial de Catalunya*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Conselleria d'Economia, 1937; edició facsimil del Congrés de Cultura Catalana, Editorial Seix i Barral, Barcelona, 1977.

GEOGRAFIA DE CATALUNYA

La "Geografia de Catalunya" dirigida pel Dr. Lluís Solé i Sabarís, una obra cabdal pel coneixement de Catalunya.

REGIO 7

Lluís Casassas i Simó, un geògraf de consulta obligada en el tema de l'ordenació territorial.

Els debats de la Ponència i les diverses reaccions, protestes i reclamacions que suscità aquell projecte en els ajuntaments catalans, han estat recollits exhaustivament per Enric Lluch i Oriol Nel·lo en *La gènesi de la Divisió Territorial de Catalunya. Edició Documents de la Ponència, 1931-1936*. Barcelona, Diputació de Barcelona - Editorial Alta Fulla, 1983, 2 vols.

El llibre de Lluís Casassas i Simó, *Barcelona i l'espai català* (Barcelona, Ed. Curial, 1977), és de consulta obligada, car, ultra estudiar l'evolució del concepte de *regió geogràfica*, detalla molt extensament l'abundant bibliografia que versa sobre aquest tema, incidint especialment en la producció del pensament geogràfic català sobre el fet comarcal i en les nombroses monografies i estudis locals i comarcals. Cal assenyalar que des de la data de publicació de *Barcelona i l'espai català*, la bibliografia ha augmentat considerablement i que, com diu l'autor, "el tema de l'espai, de la regió i de l'ordenament territorial ha estat tractat per tants d'autors, i des de tants punts de vista i d'aspectes diferents que, necessàriament..., aquesta bibliografia serà incompleta."

Els darrers anys, un gran nombre d'autors de les més variades disciplines (geògrafs, urbanistes, economistes, sociòlegs, juristes...) han formulat noves i valuoses aportacions sobre el tema de la divisió territorial. Com que aquí no hi ha espai per a fer-ne la relació completa, remetem el lector interessat al llibre de Lluís Casassas i altres *Per la coneixença geogràfica de Catalunya* (Rosa Sensat - Edicions 62, Barcelona, 1984), en darrer capítol del qual se n'indiquen els títols més destacats.

Joan Santacreu i Simon, llicenciat en Dret.

